

לדידי חזי לי...

פרק ב פסקה ד

כמה גדול כח אונאה יש לך לדעת ממה שאמרו על מעשה דר"א בפרק הזהב (שם, ב') תנן התם חתכו חליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטהר וחכמים מטמאין וזהו תנור של עכנאי מאי עכנאי אמר רב יהודה אמר שמואל שהקיפו דברים כעכנא זו וטמאוהו.

2. תנא באותו היום השיב ר"א כל תשובות שבעולם ולא קבלו הימנו אמר להם אם הלכה כמותי חרוב יוכיח נעקר חרוב ממקומו מאה אמה ואמרי לה ד' מאות אמה אמרו לו אין מביאין ראייה מן החרוב, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי אמת המים יוכיחו חזרו אמת המים לאחוריהם אמרו לו אין מביאין ראייה מן אמת המים, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי כותלי בית המדרש יוכיחו הטו כותלי בית המדרש ליפול גער בהם רבי יהושע אמר להם אם תלמידי חכמים מנצחין זה את זה בהלכה אתם מה טיבכם לא נפלו מפני כבוד של ר"י ולא זקפו מפני כבודו של ר"א ועדיין מטיין ועומדין, חזר ואמר להם אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום, עמד ר"י על רגליו ואמר תורה לא בשמים היא מאי לא בשמים היא אמר ר' ירמיה אין אנו משגיחין בבת קול שכבר כתבת בתורה בהר סיני אחרי רבים להטות...

1. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

אמר להם אם הלכה כמותי חרוב וכו'... ויש אומרים כי חכם מחכמי מדרש נתנמנם במריש וראה בחלום שהיו חולקים החכמים על רבי אליעזר ואמר להם רבי אליעזר למה אתם חולקים עלי אמת המים תוכיח וכל הענין וכי רבי יהושע מתריס כנגדו וכי נתנה בת קול מן השמים ואמר רבי יהושע לא בשמים היא. ומפני מה לא פירש כי דברי חלומות הם מפני שהיו בידם החלומות קרובים לנבואה אבל יסמכו בזה הענין והחלומות שוא ידברו וקיימו אחרי רבים להטות. רבינו חננאל:

1א. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף עג עמוד א

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא וכו'. יש במעשיות שבפרק זה ענינים זרים לבני אדם לפי שלא הורגלו בהם והם דברים קרובים מאד להיודעים בטבעם כענין גודל הדגים שבים וגודל סערת גלי הים, ויש גם במעשיות אלו ענינים נרמזים שלא היו נראים להם במראית העין אלא במראה החלום, וזה כי כשהחכמים הולכים בים אוקיינוס ורואין שם נפלאות השם יתברך וגם שהם שם מתבודדים מחשבים בענינים נוראים ונפלאים ובעת השינה נראה להם כענין הרהוריהם ענינים נפלאים מורים על הענין, והגאוניס כתבו כי כל היכא דאמרינן הכא לדידי חזי לי במראה החלום היה ...

2. רבנו אברהם בן הרמב"ם. מאמר על דרשות חז"ל

ואל תתמה מפני שזוכרים החכמים ז"ל בדבריהם מעשיות ואגדות שכלם בכללם משלים וחידות, ואינם על פי פשוטם, שהרי הם ז"ל מפרשים פסוקים מדברי הנביאים על דרך זה, ראה מה שאומרים בפסוק "הוא הכה את הארץ". ובפסוק "הוא הכה את שני אריאל" בגמרא דברכות, והוציאוהו ממשוטו עם היות הנביאים אומרים אותו בלשון פשוט כאלו אין בו ענין שני, ואין רצונו לומר כי פסוקים אלו יש להם עכ"פ פירוש אחר חוץ מפשוטם, ושמים אותם חידות ומשלים. כ"ש שיש לנהוג מנהג זה בדבריהם, שפשוטם נמנע בעיני כל רואה בעיניו.

וכבר העיר על זה אבא מורי בפרק חלק מפירוש המשנה. ומצאנו להם ז"ל מאמר נכבד מורה ומודיע כי ימצא חידות ומשלים ברוב דבריהם כענין שאמרו בגמרא דערובין.

3. רמב"ם אג' תחיית המתים

והבינו דרשות רבות על פשוטיהן וכיוצא בזה שמעתי על קצת אנשים שלא ראיתי. וכאשר ידעתי באלו האובדים לגמרי שהם מוקצים וחושבים שהם חכמי ישראל והם הם הסכלים שבבני אדם ויותר תועי דרך מהבהמה. וכבר נתמלא מוחם משגעונו הנשים הזקנות ודמיונם הנפסדות כעורים וכנשים ראינו שצריך לנו לבאר בחיבורינו התלמודיים עיקרים תוריים על צד הסיפור לא על צד הביא ראייה, כי הבאת הראיה על השורשים ההם צריך למהירות בחכמות רבות לא ידעו התלמודיים דבר מהם כמו שבארנו במורה הנבוכים.

4. מוהרי"ץ חיות, תורת הנביאים (כל ספרי מוהרי"ץ חיות עמ' שלה)

... וכשמצה מר רב שמואל בן חפני ז"ל, וכיוצא בו, שאמרו שאין המראות הללו נראות אלא לנביאים, ולא נעשה נסים כאלו אלא לנביאים לבד, ומכחישים בכל מעשה שנאמר שנעשה גם לצדיקים... לא יקבלו דברים ככתבם של חז"ל, במקום שיש להם מכחישים מן השכל ע"ש.

5. הגאון ר' שמואל בן חפני [אוצה"ג חגיגה תשובות סי' ה' עמ' 4].

כי דברי הקדמונים אם הם סותרים להשכל אין אנו מחויבים לקבלם... להעלות בזכרוננו את הביטויים שזכרו בכתוב ולהציעם לפני השכל, ומה שהשכל מרשה מתוך פשט הכתוב אנחנו מקבלים אותו ואם הדבר סובל שני אופנים או יותר אין להתנגד לאף אחד מהם אלא כל הקרוב יותר קודם.

6. ביאור הגר"א - משלי פרק א פסוק ו

להבין משל-עכשיו מפרש מה להבין משל. תורה שבכתב מכנה בשם משל. כי המשל תמיד מובן אך הוא לבוש לדוגמתו וענין פלא. וכן דברי תורה שבכתב הוא מובן אך נתלבש בה ענינים פלאים. וזהו שצריך להבין המשל שהוא הלבוש והמליצה שהוא הנמשל. דברי חכמים גוי' ומכנה אגדת חכמים לחידה. מפני שדבריהם אינם מובנים. כמו חידה. וא"א לחברם אם לא יבין תכליתו הנלבש בתוכה. ואז יבין גם החידה. ולכן דברי חכמים שהוא הנמשל, ותכליתן של הדברים וחידותם הם הדברים עצמם, שהוא החידה.

7. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צ/ב

דברו חכמים לשון הואי הא דאמרן דברה תורה לשון הואי ערים גדולות ובצורות בשמים. דברו נביאים לשון הואי: ותבקע

הארץ לקולם. 5. רש"י חולין דף צ/ב

לשון הואי - לשון הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ומוציא בפיו דבר שאינו ולא שיתכון לשקר אלא לא דק: בשמים - אלמא לא דק וכן ותבקע הארץ דאדוניה דנראה מקול ההמון כאילו היא נבקעת.

8. ספר דרך חיים - פרק ב משנה ה

וכן מה שאמר ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ואם באנו לפרש דברי חכמים כמו שמבינים הרבה בני אדם, כי הביישן אינו למד מפני שאינו שואל מה שחסר לו בלמודו, והקפדן אינו מלמד בשביל שהתלמיד ירא לשאול, והמרבה בסחורה אינו מחכים בשביל רוב עסקיו, וא"כ כל אדם היה יכול לומר דברים אלו ואף סתם אדם... כבר אמרנו פעמים הרבה, שאין דברי חכמים רק חכמה ואינם דברי אנשים שהם מדברים דברים לפי סברות האדם.

9. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מט/א

והתניא ר' יהודה אומר המתרגם פסוק כצורתו הרי זה בדאי

1. מ"מ בכמה מקומות בארנו כי דברים כמו אלו אף אם אינם נעשים במוחש מיד בדרך נס מ"מ היו נעשים, כי כאשר אמר ר"א מן השמים יוכיחו בא בת קול מן השמים והכל שמעו זה, אז בודאי הדברים שלמטה ממנו כמו חרוב ואמת המים וכותלי בית המדרש הם קודמים לענין זה שנעשה בהם דבר שנוי כמו שאמרנו, ואם לא היה יוצא לפעל הנגלה מיד מ"מ בסוף היה יוצא אל הנגלה שהיה נעקר ממקומו ובא למקום אחר, וכך אמת המים היו בטלים לבסוף ובה נקרא שהיו חוזרים לאחוריהם כאשר לא היו הולכים ומתפשטים, וגם בבית המדרש היה רושם בכותליו.
2. וכל זה מפני כי ר"א בודאי היה מבקש שתהיה הוכחה על דבריו בעולם, וכאשר בא לו הוכחה מן השמים כל שכן שהיה בא לו הוכחה ממה שהוא קודם זה ולכן אמרו כל הדברים האלו.
3. ואף אם תאמר כי לא נעשה שום שנוי במוחש כלל בכל אלו דברים, מ"מ היה כך מצד השכל לא במוחש הגשמי רק היה כך מצד השכלי בלתי גשמי אף שלא היה יוצא לפעל שיהיה במוחש הגשמי, אבל היה זה שכלי כמו שהיה בת קול שהיה בא מן השמים שהוא דבר שכלי, שכך היה מחייב השכלי שהחרוב הקרוב לר"א נעקר והמים הקרובים היו חוזרים לאחוריהם, וכך היו כל הדברים שכליים בלתי גשמיים במוחש.
4. ודבר זה ידעו כאשר היה בת קול יוצא מן השמים, ודבר זה מדריגה עליונה ומכ"ש שהיה הוכחה אמה שלפני זה במה שהוא למטה, וכך פירשנו בכמה מקומות שלא היו הדברים כמו אלו במוחש הגשמי רק שכלי שמחייב דבר זה השכל כאשר שמעו בת קול מן השמים וחייב השכל שיהיה זה ג"כ.
5. ומתחלה כאשר היה מתגבר עם חכמים היה אומר אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח, כי החרוב הוא מורכב כמו שאמרנו כי תחלה הם הפשוטים ואחר כך המורכבים.
6. ואמר שנעקר החרוב ממקומו מאה אמה ואמרי לה ארבע מאות אמה, ללישנא קמא שיעור מאה כי מספר מאה הוא מספר נחשב שנוי לאילן עצמו ולא יכא דאמרי ארבע מאות אמה, ודבר זה כי מצינו מספר ארבע מיוחד למקום בכל מקום לענין שעור מקום אמרו מספר ארבע מאות פרסה והטעם התבאר במקום אחר, ולפיכך אמר כי החרוב נעקר ממקומו ד' מאות אמה שזהו שנוי מקום לגמרי, אבל מאה אמה הוא מצד הרחוק בלבד כי מאה אמה הוא רחוק והוא שנוי גמור ואין זה מצד המקום אשר החרוב עליו, ולפיכך אמר ויש אומרים ד' מאות אמה כי היה עקירה הזאת שנוי מקום לגמרי.
7. ואמר אין מביאין ראיה מן החרוב כלומר שאין להביא ראיה על דבר תורה מן החרוב שהוא מורכב שאין ענין המורכב אל התורה שהוא שכל פשוט ואין עדות ממנו על התורה.
8. ואף אם לא אמר ר"א הגזירה הזאת בפירוש, כיון שהיה ר"א רוצה לברר את דבריו ולהוכיח אותם כמו שאמר לפני זה באותו יום השיב ר"א כל תשובות שבעול' ולא קבלו ממנו, וכיון שהיה רצונו להשיב כל תשובות שבעולם כדי לברר את דבריו, דבר זה הוא עצמו הגזירה שגור על החרוב שיוכיח ועל אמת המים שיוכיחו וכותלי בית המדרש שרצה לברר דבריו להציל עצמו מן אונאה, והש"י אשר כל אונאה לפניו היה שומע לו בשביל שלא ננעלו שערי אונאה ומחדש בשביל זה שינויים בעולם עד בת קול שהוא מלמעלה.
9. ואחר שאמר אין מביאין ראיה מן החרוב כי אין מדריגתו מתיחס להלכה כלל, ולכך קאמר אח"כ אמת המים יוכיחו שהם פשוטים ומהם יש להביא ראיה על התורה שהיא שכל פשוט, ועם כל זה אמרו אין מביאין ראיה מן אמת המים שהם בעלי חומר אל התורה שהיא נבדלת מן החומר, ולכך אמר אין מביאין ראיה מן אמת המים. ואחר שאמר אין מביאין ראיה מן אמת המים אמר כותלי בית המדרש יוכיחו שיש בהם קדושה אלהית ובקשו ליפול, ומפני כי בהמ"ד אע"ג שהוא בית קדוש אלהי אין לו המעלה שיש לת"ח עצמם שיש בהם התורה, ולכך אמר ר' יהושע אם ת"ח עצמם מנצחים זה את זה בהלכה אתם מה לכם לזה כי אתם אין לכם המדריגה הזאת.
10. ואמרו שהיו נוטים ליפול ומכל מקום בשביל גערת ר"י לא נפלו ומפני כבודו של ר"א לא זקפו, וכבר אמרנו כי בודאי יש לפרש כמשמעו כי בודאי היכולת היה לר"א לפעול דבר זה ולגזור בשמו הגדול שאם הלכה כמותו יהיה נעשה בהם שנוי זה, רק כי דברי חכמים בכמה מקומות שלא במוחש לכך פרשנו כן.
11. וזה היו יודעים אחר שהיה בת קול יוצא שהוא מן השמים, כל שכן שהיה גזירתו חל על הדברים שהם לפני זה לגמרי כמו חרוב ואמת המים וכותלי בית המדרש כמו שאמרנו למעלה. ולא היה מתחיל בבת קול, כי צריך לעלות ממדריגה התחתונה אל העליונה, ולפיכך התחיל לומר חרוב זה יוכיח עד שאמר מן השמים יוכיחו, וכאשר יצאת בת קול והיה הש"י מקיים הוכחה שלו כ"ש בדברים אשר לפני זה אשר הם קודמים, וכך נראה מדברי חכמים במקום אחר כי דרך חכמים לדבר מצד השכל כמו שהתבאר במקום אחר ואין להאריך :

10. תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה/ב

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר מלמד שכולן שקולים כאחת אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו עלבון אמו תבע אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי עמד ובלבל את מצעה אחרים אומרים שתי מצעות בלבב אחת של שכנה ואחת של אביו והיינו דכתיב אז חללת יצועי עלה (אל תקרי יצועי אלא יצועיל) כתנאי פחו כמים אל תותר.

10א. עין איה שבת ב

ואם איזה רוח עבר, וע"י איזה סכסוך פנימי נתכווץ מעט אורו של ישראל מהופיע בכל עוזו בבית פנימה, הנה ליקוי אור זה מגיע לנו ממרחקים בתור פגימה גדולה ורבתי ערך... ודקא כאילו שכב עם בלהה. אמנם בחפצינו לתאר את ערכו של ראובן ע"פ זאת המידה, עלינו לשוב לאחור ע"פ אור הדרש שבתורה שבע"פ, שהשירה לנו תורה ברישומיה הנאמנים, עד שכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה...

11. ספר תפארת ישראל - פרק יג

ובפרק בני העיר (מגילה ל"ב ע"א) אמר רבי פרנך האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום ומוקי ליה שם ערום בלא אותה מצוה. ויש לשאול למה נקבר ערום בלא אותה מצוה בהא מלתא דוקא. אבל הטעם כי כשם שהתורה בעצמה לא באה בעולם אלא במלבוש ולא היה אפשר שיהיה האדם אוחז בתורה כי אם על ידי מלבוש התורה, כשם שהנשמה אי אפשר שתהיה בעולם כי אם על ידי גוף שהוא מלבוש הנשמה, גם כן אחיזה לאותה מצוה כיון שאין אחיזה לתורה כי אם על ידי מלבוש גשמי, ולכך נקבר ערום בלא אותה מצוה שהאחיזה לתורה בלא מלבוש גשמי אין זה אחיזה, כיון שהתורה שהיא בעולם אינה עומדת רק על ידי מלבוש ועל ידי זה הוא האחיזה, וכך התורה שהיא לפנינו אין ראוי שיהיה לה אחיזה כי אם על ידי המלבוש, ואם אוחז בתורה ערום בלא מלבוש נקבר ערום בלא מצוה. והנה הדברים האלו כמו דברי המדרש הזה שיש לתורה לבוש שהוא מתלבש בה וכל דברי תורה הם דברים פנימיים עומדים ברומם של עולם :

7. תלמוד בבלי / מסכת יבמות / סה/ב

דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקדוש ברוך הוא שינה בו דמעיקרא כתיב ואדוני זקן ולבסוף כתיב ואני זקנתי :

4. ספר תפארת ישראל - פרק יג

כל מלין דאורייתא מלין עלאין ורזין עילאין, תא חזי עלמא עלאה ועלמא תתאה בחד מתקלא אתקלו ישראל לתתא מלאכי עלאי לעילא, מלאכי עלאי כתיב בהו עושה מלאכיו רוחות (האי באתר עלאה) בשעתא דנחתין לתתא (אף על גב דנחתין) מתלבשי בלבושא דהאי עלמא ואי לא מתלבשי בלבושא כגוונא דהאי עלמא לא יכלין למיקם בהאי עלמא ולא סביל לון עלמא, ואי במלאכי כך אורייתא דברא להו וברא עלמין כלהו וקיימין בגינה על אחת כמה וכמה כיון דנחתת להאי עלמא אי לאו דמתלבשא בהני לבושין דהאי עלמא לא יכיל עלמא למסבל, ועל דא האי ספור דאורייתא לבושא דאורייתא איהו מאן דחשיב דהאי לבושא איהו אורייתא ממש ולא מלה אחרא תיפח רוחיה ולא יהא ליה חולקא בעלמא דאתי בגין כך אמר דוד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ...

5. רש"י על בראשית מב

(ב) רדו שמה - ולא אמר לכו רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים כמנין רד"ו.

5א. ספר שמות יב

(מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה
(מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ד' מארץ מצרים.

5ב. ספר בראשית פרק מא

(מט) ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לספר כי אין מספר :